

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Право на працю є одним із найважливіших конституційно закріплених прав, які надаються громадянам: «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується»[1]. Це зазначається в ст. 43 Конституції України. Проте, в силу різних життєвих обставин, можуть виникати і такі, за яких громадяни можуть бути обмежені у своїх правах. Такими особами є засуджені.

Засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили (ч.2 ст. 43 КПК України) [2]. Щодо правового статусу засудженого, то він виконує обов'язки і користується усіма правами, передбаченими для громадян України, з певними обмеженнями, що визначені законодавством України, вироком суду, умовами виконання покарання.

Реалізація права на працю засудженими, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, має свої особливості та обмеження, які можуть мати каральний та виховний характер і впливають із самого покарання. До таких обмежень належать: неможливість добровільного вступу в трудові відносини, зміна їх характеру чи добровільне припинення, вільне користування коштами тощо [3, с. 200].

Засуджені до позбавлення волі та засуджені довічно не позбавлені права на працю, закріпленого у ст. 43 Конституції України, але засуджені обмежені у виборі виду праці: у ч. 1 ст. 118 КВК України закріплена норма, відповідно до якої засуджені до позбавлення волі повинні працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії, і залучаються до суспільно корисної праці з урахуванням наявних виробничих потужностей, зважаючи при цьому на стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність [4].

Закон передбачає необхідність залучення засудженого до праці, намагаючись за допомогою праці та інших засобів досягти таких позитивних змін у його особистості, які спрямують засудженого до свідомого відновлення соціального статусу, повернуть його до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві. Праця в умовах позбавлення волі не є елементом кари та не має за мету спричинення засудженому фізичних страждань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із засудженими. Залучення до праці спрямоване насамперед на привчання засуджених ставитися до праці як до позитивної та необхідної складової їх життя [5, с. 190].

Залучення засуджених до праці в період перебування в місцях позбавлення волі має проводитись із:

1) виховною метою – участь засуджених у трудових процесах сприяє формуванню та становленню особи, дає можливість людині усвідомити свою корисність як власне для себе, так і для своїх близьких, суспільства, укріплює свідомість та почуття відповідальності за доручену справу. У праці формується особистість людини, зокрема такі її якості, як колективізм, дисциплінованість, повага до себе та інших;

2) ресоціалізаційною метою – праця покликана полегшити реінтеграцію засуджених після звільнення на ринку робочої сили;

3) економічною метою – засуджені завдяки праці можуть поліпшити своє матеріальне становище в період відбування покарання, а також надати фінансову допомогу своїм близьким та рідним. Кошти, зароблені в місцях позбавлення волі, стануть доброю підмогою у перші дні чи місяці після виходу на свободу;

4) «нормалізаційною» метою – зайняті працею засуджені мають менше часу на вчинення неправомірних дій, а це забезпечує правопорядок в установах виконання покарань [6, с. 114–115].

Такий підхід цілком відповідає й міжнародним стандартам поводження із засудженими. Таким чином, праця повинна відігравати вагомий роль при виконанні покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі.

В умовах відмови держави від використання примусової праці засуджених, їх залучення до суспільно-корисної праці як засобу спрямованого на досягнення цілей соціальної адаптації особи до умов життя на волі, повинно організовуватись шляхом розвитку і закріплення у засуджених звички до праці, її необхідності, що в результаті сприятиме якнайшвидшій їх ресоціалізації і запобіганню рецидиву злочинів.

Зараз засуджені підприємств, установ виконання покарань залучаються до виготовлення такої продукції, як: будівельні матеріали, меблі, продукція промислового призначення, сільськогосподарська техніка та запасні частини до неї, тара і упаковки, транспортне устаткування, автозапчастини, швейні вироби та взуття, металовироби, сувенірна продукція, товари для садівників та городників тощо.

Правове регулювання праці засуджених здійснюється Кодексом законів про працю України. Тобто, праця засуджених до позбавлення волі повинна організовуватися з дотриманням правил охорони праці та техніки безпеки, встановлених законодавством про працю. Виробнича діяльність підприємств, установ виконання покарань, є досить специфічним видом діяльності, тож важливим є забезпечення засуджених певними гарантіями у сфері охорони праці. Це є запорукою реалізації конституційного права на належні, безпечні та нешкідливі умови праці, а також вадливим заходом запобігання травмування під час виробництва.

Таким чином, можна зробити висновок, що праця засуджених до позбавлення волі, незважаючи на певні обмеження у виконуваних завданнях, визнається одним з ефективних засобів виправлення таких осіб, а також сприятливим фактором, що впливає на їх поведінку. Засуджені, за своїми фізичними якостями можуть бути працевлаштовані практично без обмежень.

Праця є важливим елементом при відбуванні засудженими покарання, вона виконує функцію запобіжника проти деградації особистостей, яка можлива через позбавлення волі. Праця в умовах позбавлення волі не є елементом кари та не має за мету спричинення засудженому фізичних страждань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження із засудженими. Основними обмеженнями, які стосуються праці засуджених є неможливість самостійно обирати вид праці, неможливість добровільного вступу в трудові відносини, зміна їх характеру чи добровільне припинення, а також вільне користування коштами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. 1996 р. №30. Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. URL: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кримінально-виконавче право: навчальний посібник / В. А. Бадира, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова та ін. за ред. Т. А. Денисової. К.: Істина, 2008 р. 400с.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
5. Кримінально-виконавче право України: підручник / В.В. Голіна та ін. за заг. ред. А.Х. Степанюка. Х. : Право, 2005 р. 256 с.
6. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія / за заг. ред. А.Х. Степанюка. Х. : Кроссруд, 2011 р. 323 с.